

Европейски съюз

Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

2009

ЦЕНТЪР ЗА
МОДЕРНИЗИРАНЕ
НА ПОЛИТИКИ

IMMIGRATION
INTEGRATION
CENTER

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

Европейски съюз

**Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни**
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

МИГРАЦИОННА ПАНОРАМА

От традиционна страна на емиграция само за няколко десетилетия Испания се превръща в една от най-значимите страни на имиграция в Европа. Данните показват, че през 80-те години на 20 век започва постепенно увеличение на миграционните вълни, насочени към страната, което след 2000 г. достига извънредно високи темпове. От 277 000 чужденци през 1990 г. броят на мигрантите достига над 5 милиона през 2008г.

Проследяването на историята на испанската миграция позволява да се види колко различна е миграционната картина, която наблюдаваме днес.

В края на 19 и началото на 20 век Испания е страна на емиграция. В периода 1850 – 1950 г. близо 3.5 милиона испанци, основно сезонни работници, емигрират. До 1930г. главната дестинация са Южна и Северна Америка. Не малка част от емигриращите испанци отиват в Северна Африка: в края на 19 в. в Алжир, а след това в Мароко.

Съществена промяна в миграционните потоци започва да се наблюдава в края на 50-те в две основни направления. На първо място, ако до този момент 80% от емигриращите отиват в Америка, след 1950 г. над 75% от испанците мигрират в Северна Европа. Втората промяна е трансформацията на Испания

след 1970 г.: от държава, традиционно изпращаща емигранти, а и все повече страна за транзит на миграционни вълни на север, в страна, приемаща чуждестранни работници. Имигранти идват главно от Северна Африка и Латинска Америка, както и well-to-do имигранти и пенсионери от страни - членки на ЕС.

Тази промяна е част от едно по-голямо, регионално явление. В края на 70-те години, в резултат на икономическата криза и високата безработица в цяла Европа, средиземноморските страни – Испания, Португалия и Италия - се превръщат в страни, приемащи мигранти. Това се дължи на няколко фактора:

- в резултат на икономическата и енергийна криза се преустановява набирването на чуждестранни работници от традиционно приемащите имигранти страни - Германия, Франция, Швейцария;
- политическата еволюция на авторитарните режими в Южна Европа;
- присъединяването на страните към Европейската общност и превръщането им във вход и граница на Съюза;

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

- лошите условия на пазара на труда в изпращащите страни и др.¹

Така от средата на 80-те години чуждестранното население в Испания започва чувствително да се увеличава. Страната започва да привлича имигранти благодарение на икономическия растеж, при който БВП достигна 6,6% на година; поради високия процент на чуждестранните инвестиции; туризма и парите, които работещите в чужбина испанци изпращат обратно въкъси. Другият основен фактор вече беше споменат – през 1986г. Испания става държава-членка на Европейския съюз.

Първите групи от имигранти в страната са от северната част на континента – от Германия и Великобритания. Това са най-вече пенсионери, които имигрират в Испания заради по-евтиния живот в сравнение с техните страни. В края на 1980 г., когато в испанската икономика се наблюдава нов подем, нова група от имигранти се насочва към страната – основно от Мароко, Латинска Америка (Доминиканска република и Перу) и Филипините.

От 1975 г. до 1985 г. увеличението на влизащите в страната имигранти е умерено – средно с по 2,2% годишно. От 1985 г. до 1991 г. чуждестранното население нараства средно със 7% годишно. След 1991 г. тази цифра стига до 10% годишно.

Наблюдават се два миграционни потока към Испания. Първият е с движение юг – север, това са имигранти от „третия свят“. Вторият е с посока изток – запад, след падането на Желязната завеса в страната започват да пристигат имигранти от Централна и Източна Европа.²

В средата на 90-те години половината от всички пребиваващи чужденци в Испания са европейци. От този процент най-големите групи са от страни-членки на ЕС: Обединеното кралство (23%); Германия (17%) и Португалия (12%). Имигрантите от Източна Европа представляват само 4%, а африканците около 19%, като 3\4 от тях са от Мароко.

Данните показват, че броят на имигрантите от Северна и Южна Америка нараства. Трябва да се отбележи обаче, че дялът на пристигащите

Европейски съюз

Европейски фонд за интеграция на граждани на трети страни

Министерство на труда и социалната политика на Република България

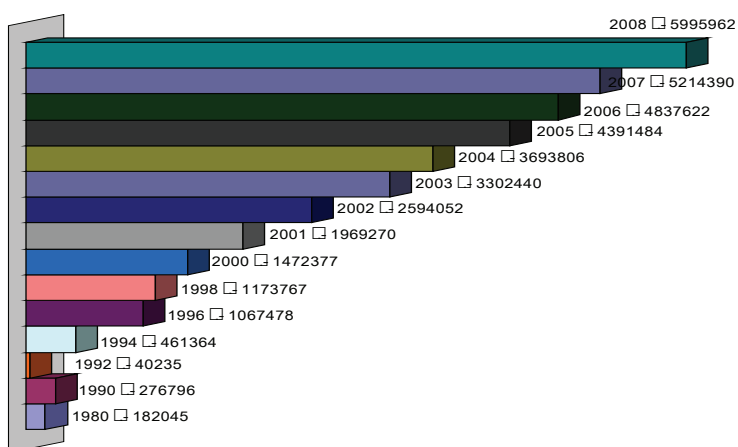

от Северна Америка (САЩ, Канада и Мексико) е относително малък. Традиционните групи мигранти от Аржентина, Венецуела и Чили също намаляват като относителен дял от населението, идващо от Латинска Америка, докато други, като например на перуанци, доминиканци и кубинци, нарастват.³

През 2008 г. пребиваващите чужденци в Испания (включително и граждани на ЕС) представляват 13% от цялото население.

Приложената графика дава информация не за регистрираните чужденци, а за броя на родените в друга страна, които пребивават на територията на Испания. Те могат да бъдат разделени в три категории: чужденци, натурализирани граждани и испанци. Последната група се състои предимно от малко над половин милион, второ и трето поколение испански емигранти, родени в Европа, Латинска Америка и Африка, които са се върнали в Испания.

Брой законно пребиваващи имигранти (1980 - 1994) и брой на родените в чужбина граждани пребиваващи на територията на Испания (1996 - 2008)

Източник: National Institute of Statistics and Interior Ministry of Spain In: González-Enríquez, C. (2009) *Undocumented Migration Counting the Uncountable. Data and Trends across Europe*

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

Най-големите групи мигранти са румънската, мароканската, еквадорската, колумбийската, британската, германската, френската. Данните показват запазваща се тенденция на нарастване на мароканската общност, както и тенденция на повишена имиграция от Латинска Америка.

Основни страни на произход на имигранти (2008г.)

В хиляди	
Румъния	704,2
Мароко	676,4
Еквадор	451,1
Колумбия	326,5
Обединеното кралство	357,2
Аржентина	287,8
Боливия	238,6
Германия	237,1*
Франция	219,5*
Перу	160,6
България	150,5
Венецуела	142,7
Бразилия	140,9
Португалия	135,3
Китай	125,3
Доминиканска република	113,7

* Половината от тези граждани са потомци (второ и трето поколение) на бивши испански емигранти в Германия или Франция.

Източник: National Institute of Statistics In: González-Enríquez, C. (2009) Undocumented Migration Counting the Uncountable. Data and Trends across Europe

През 2008 г. процентът на имигрантите от ЕС е около 40%, отчитайки, че румънците и българите също станали граждани на ЕС през 2007 г. През 2008 г. румънците представляват 31,6% от европейските имигранти и 14% от общото миграционно население в Испания. Имигрантите от Източна Европа и значителен брой от португалските имигранти отиват в Испания, за да избягат от бедността в собствените си страни. Те си намират работа предимно като неквалифицирана работна ръка в промишлеността, строителството и селското стопанство.

Чуждестранните граждани от Северна и Западна Европа могат да бъдат разделени на две групи: първата се състои от хора на бизнеса, квалифициран персонал и ръководители на международни компании, които живеят в градските центрове. Втората се състои предимно от възрастни хора след 60г., които желаят да прекарат пенсионната си възраст на топъл средиземноморски климат. Испания има най-големия контингент от чуждестранни пенсионери в Европа. С групи глуми, това е най-популярните дестинация за “пенсионна миграция”.

В началото на 2008г. африканците наброяват около 17% от всички чужденци в Испания. По-голямата част от тях

Европейски съюз

**Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни**
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

са от Северна Африка, от Магреб - по-специално от Мароко. Мароканците съставляват близо 72% от цялата африканска миграция и представляват 12% от общия брой на пребиваващите чужденци в Испания.

Групата на имигрантите от Северна и Южна Америка е съставена предимно от латиноамериканци, които съставляват 32,8% от всички чужденци. Те са важен фактор във формирането на настоящите имиграционни тенденции в страната.⁴

Фактът, че повечето от първите по численост националности не са от страни членки на ЕС, потвърждава тенденцията на увеличаваща се миграция на граждани от трети страни. Тази промяна се забелязва и в други държави. Съпоставянето на данните при континентален преглед показва, че през 1995 г. трите основни групи от имигранти се разпределят в процентно съотношение по следния начин: от Европейския съюз (49.76%); от Африка (19.15%); и от Латинска Америка (18.59%). През 2006 г. тази картина значително се е променила - имигрантите идват предимно от Латинска Америка (35,24%), Африка (23,47%) и на последно място от Европейския съюз (21,87%)⁵

Националното проучване на имигрантите - 2007 г. на Националния статистически институт на Испания дава по-подробна информация за профила на имигрантите в страната. Според изследването към 1 януари 2007 г. в страната 52,2% от родените в друга държава хора са мъже, а 47,8% жени. От тях, към момента на изследването 12,2% са били в страната от над 15 годишна възраст.

Въпреки че има осезаемо присъствие на лица над 60 години, идващи в Испания след тяхното пенсиониране, повечето имигранти пристигат в страната в икономически активна възраст. Имигрантите от Африка и Европа са преобладаващо от мъжки пол, докато тези от Латинска Америка са предимно жени.

Според проучването основните мотиви за миграция в Испания са: търсенето на по-добро качество на живот; на по-добра работа или поради семейни причини. Около 45% от мъжете отиват в Испания в търсене на по-добра работа, а 26% обявяват като причина за тяхното пристигане, това че са били безработни. При жените, тези пропорции са обърнати съответно 32% и 20%.

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

Имигранти в Испания по пол, години и мотив за имиграция
в проценти

причина	общо	16-54 години	55 години +	Жени	мъже
Пенсиониране	3.6	0.3	23.3	3.6	3.7
Промяна в кариерата	5.9	5.9	6.0	5.0	6.8
Безработица	23.3	25.8	8.8	20.4	25.9
Търсене на по-добра работа	39.0	42.9	15.9	32.2	45.2
Политически причини	3.0	2.7	5.0	2.8	3.3
Религиозни причини	0.4	0.4	0.4	0.3	0.5
Обучение или образование	8.4	9.2	3.6	8.8	8.0
Качество на живот	40.0	39.9	40.6	38.7	41.2
Семейни причини	32.1	32.4	30.3	39.2	25.6
Издържка на живота	14.3	13.5	19.0	14.1	14.6
Климат	11.4	7.7	33.0	11.5	11.3
Временен престой, като транзитната страна	1.1	1.2	0.7	1.3	1.0
Други причини	12.1	11.4	15.8	13.3	11.0

Източник: National Immigrant Survey 2007. Results Preview

Образователното ниво на мигрантите не се различава грастично от това на останалото испанско население. Различни изследвания показват, че 59 % от имигрантите имат завършено средно образование, а над 20% са с по – високо. Съпоставката на образователна степен и произход показва, че най-високо образование имат присти-

гащите от развитите страни, следвани от Латинска Америка. С най-ниски нива на образование са африканците. Интересно е да се отбележи, че жените-имигранти, с изключение на тези от Африка имат по-високи нива на образование отколкото при мъжете.

	Spanish citizens	Average age	Sex Ratio	% with less than primary education	% with higher education	Activity rates
Developed Countries	30.5%	47.1	104.7	14.5%	29.1%	55.9%
Andean Countries	14.2%	34.2	85.5	20.0%	15.9%	85.4%
Other Latin American	37.4%	38.7	81.8	14.4%	28.9%	76.2%
Africa	17.8%	37.0	197.3	25.6%	9.4%	72.9%
Other European, rest of world	6.2%	34.3	118.9	13.1%	17.9%	84.5%
Total	20.9%	38.4	109.2	17.3%	20.5%	74.8%

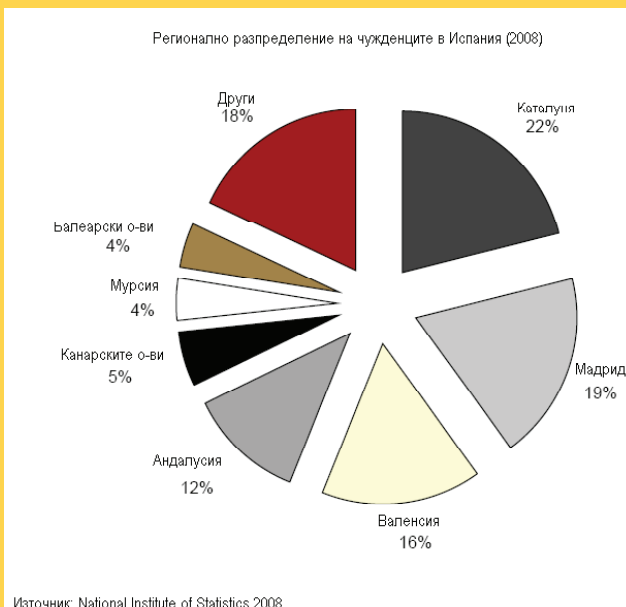

Европейски съюз

**Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни**
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

Регионалното разпределение на чуждестранното население в Испания показва ясно, че земеделските райони покрай Средиземно море, както Барселона, Валенсия, Мадриг и островите, са предпочитаните области за установяване. Близо 80% от всички имигранти са съсредоточени в шест от 17-те автономни области и двата автономни града.

Проследяването на регионалното разпределение на отделните националности подсказва двойна характеристика на имиграционната картина в Испания. От една страна, имигрантите от северните райони на Европа пристигат в страната в търсене на възможности в слънчевия юг, докато за тези от Африка и Латинска Америка

Испания е част от богатия Север, предлагащ примамливи възможности за заетост. Съответно, чужденци от страни от ЕС (все още) доминират в региона на Средиземно море и Канарските острови. Латиноамериканците и африканците живеят преди всичко в областите на Мадриг и Каталуня, включително и в Барселона.

По данни на Националния статистически институт на Испания за първото тримесечие на 2008 г., три четвърти от чуждестранното население, които са в трудоспособна възраст са били на разположение на пазара на труда. По същото време 65 % са били работещите, като това число се увеличава постоянно през последните години. Тези, които са били безработни са 14,7%, което е с 5% над средното ниво на безработица за Испания. Делът на чуждестранните работници, които не са самостоятелно заети лица възлиза на 88%.

През годините се е установила трайна тенденция в областите на заетост на имигрантите. Повечето чуждестранни работници работят преди всичко в сферите строителство, хотелиер-

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

ство и ресторантьорство, домакинска работа, търговия на гребно, услуги и селско стопанство. В някои случаи, по отношение на общата работна сила, чужденците формират значителна част от работниците в тези области. Така например в отрасъла на строителството процентът на имигранти е почти 20%, а при хотелиерството и ресторантьорството достига близо 25%.⁶

Правото на убежище става част от испанската конституция през 1978г.,

а се регламентирана с отделен закон през 1984 година.

През 1994г. с реформа в закона правото на убежище в Испания поставя акцент върху три основни въпроса. На първо място, разделението между процедурите за предоставяне на убежище и даването статут на бежанец е премахнато. След промяната по примера на Женевската конвенция остава само статут на бежанец. Териториалното убежище и предоставянето на убежище на базата на хуманитарни

Европейски съюз

**Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни**
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

причини са прекратени. За сметка на това, правата за признатите бежанци значително надвишават стандартите на Женевската конвенция, така че разрешенията за пребиваване и работа са предоставяни автоматично с получаването на статут на бежанец.

На второ място, във връзка с хармонизиране с правото на убежище в ЕС, като част от процеса на подаване на молбата за убежище са добавени предварителни производства. В резултат на това неверните или непотвърдени молби биват изключени от процеса на признаване (*inadmisión e trámite*). Тази нова процедура е в съответствие със споразуменията на европейско ниво и разпоредбите, съдържащи се в Шенгенското и Дъблинското споразумения.

Третото съществено изменение се отнася до отхвърлените молби. В съответствие с Женевската конвенция, получените отказ за убежище трябва да напуснат страната веднага, освен ако не могат да отговорят на условията за получаване на виза, съгласно разпоредбите на Закона за чужденците в Испания.

Испания никога не е бил особено привлекателна страната за търсещите убежище. В сравнение с други европейски страни, броят на търсещите убежище остава на ниски нива. Техният

брой започва да се увеличава бавно - от приблизително 1100 през 1984г. до 4100 през 1989г. Само през 1990г., след падаването на Берлинската стена и отварянето на границите с Източна Европа, броят нараства двукратно и достига 8600.

С реформата на Закона за право на убежище броят на кандидатите намалява. Една от причините е отхвърлянето на 60%-70% от случаите по време на предварителното производство. В края на 90-те години броят на търсещите убежище нараства във всички европейски страни, като за Испания достига 9500 (2001). През следващите години около 5500 лица търсят убежище всяка година в страната. От подалите молба за получаване статут на бежанец до 2005 г., нигерийците представляват най-голямата група. В последствие тази позиция заемат колумбийците, търсейки алтернативен път за оставане в страната след края на безвизово влизане в Испания през 2002г.

През 2007г. броят на подадените молби се увеличава до почти 7700, значителна част от тях (около 21%) са на кандидати от Ирак, които до преди това са имали незначителен дял .

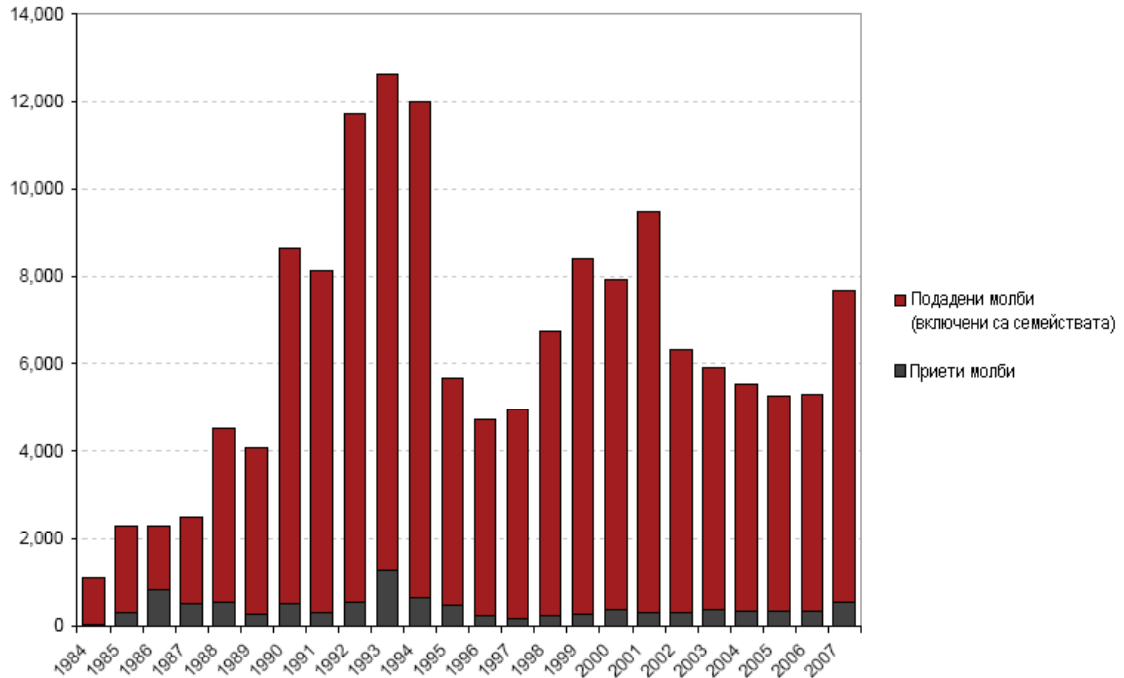

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

Някои правозащитни организации и изследователи критикуват ограничените практики на Испания по отношение на даването на убежище, но като цяло темата за бежанците има второстепенна роля в дебата по отношение на имиграцията в Испания.⁷

Бежанци в Испания (1984 - 2007)

Sources: Ministerio del Interior, Anuario estadístico de extranjería 1993-2003; Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Anuario estadístico de inmigración 2004-2006, CEAR 2008

Европейски съюз

**Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни**
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

ИНСТИТУЦИОНАЛИ- ЗАЦИЯ НА МИГРАЦИОН- НАТА ПОЛИТИКА

• Основни институции

Може да се обобщи, че в Испания има тристепенна институционална структура. Миграционната политика също се разработва и прилага от институции на национално, регионално и местно ниво.

Национално ниво – съгласно испанската конституция (член 149.1.2) националното правителство е натоварено с основната отговорност по отношение разработването и прилагането на интеграционните програми в държавата. В този дух е написан и “Националният план за социална интеграция на имигрантите”, който се основава на развитието на активна политика, която да обединява следните стъпки:

- Преодоляване на причините за имиграция чрез сътрудничество за развитие.
- Опознаване на миграционните потоци с цел прилагане на политиките за по-ефективна интеграция.
- Задълбочаването на социалната интеграция на имигрантите, установени в Испания.⁸

Министерството на вътрешните работи⁹ е най-компетентният орган по отношение на имиграцията на национално ниво в Испания. През 2000 г. към него е създадена и **Правителствената делегация на външните работи и**

имиграцията със следните функции:

- Анализира обема и характеристиките на имиграцията в Испания;
- Разработва предложения за управление на миграционните потоци и интеграцията на чуждестранни лица;
- Координира действията на регионалните офиси на правителство по въпроси, отнасящи се до чужденците, имиграцията и правото на убежище;
- Поддържа връзки с други институции (национални и международни), които също имат компетенции по отношение на миграция и имигранти.

Министерството на труда и социалните въпроси също има отговорности по въпросите на миграцията. През 2004г. към министерството започва да работи **Държавен департамент по въпросите на имиграцията и емиграцията**. Към него действат заместник-министър по въпросите имиграцията и емиграцията и три главни дирекции:

- Дирекция, фокусирана върху емиграцията (испански емигранти, хора, живеещи и работещи в чужбина);
- Дирекция, свързана с имиграцията, която включва правното регулиране

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

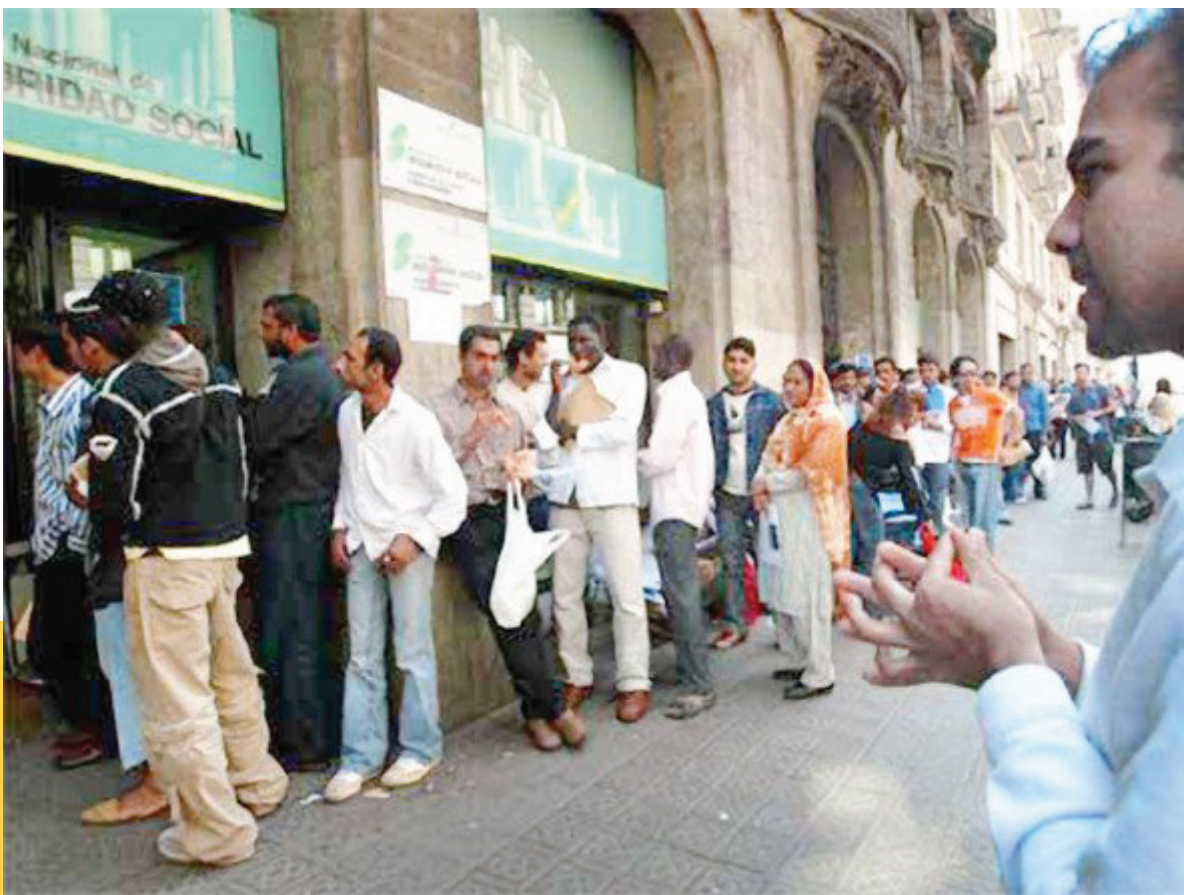
ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

на миграцията, контрол на миграционните потоци, имигрантите и пазара на труда, институционалните органи, регулиращи миграционната политика, и т.н.;

- Дирекция, която отговаря за социалната интеграция на мигрантите, бежанците и разселените лица. Тази дирекция координира и Националния стратегически план за гражданство и интеграцията на имигрантите, който покрива всички основни политики в областта на социалните въпроси по отношение на всички видове миграционни потоци.

През 2008 г. Министерството на труда и социалните въпроси се преименува на **Министерство на труда и имиграцията**¹⁰ с министър на труда и имиграцията, които отговаря за изработването и прилаганите на правителствените политики в областта на труда, организиране и регулиране на заетостта и социалното осигуряване, и провеждане на правителствената политика за чужденците, имиграцията и емиграцията.

Регионално ниво – регионалните правителства са отговорни за управлението на миграционните потоци на регионално ниво и националната

Европейски съюз

**Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни**
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

координация. Така например позицията **Регионален министър** с ресор “мигранти и гражданство” във Валенсия е създадена през 2007 г. от Правителството на Валенсия. Целта е засилване координацията и прилагането на регионалните политики в областта на миграцията и интеграцията от различни гледни точки: образование, заетост, здравната система, жилища, и т.н. Освен това, министърът е отговорен за разработването, координирането и контрола на имиграционния план на Валенсия. Миграционният план на Валенсия (2004-2007) е проектиран за социално и икономическо интегриране на имигранти с помощта на секторни политики за решаване на възникналите проблеми.¹¹

Друг пример за институционализиране миграционните политики на регионално ниво е създаването на **Постоянен съвет по миграцията в Андалусия**¹² през 2006 г. като част от Всеобхватния план за имиграцията в Андалусия (2006-2009). Съветът е създаден като средство за анализ и опознаване на реалностите на имиграцията в Андалусия, и като основен фактор при определяне на мерки за насърчаване процеса на социално сближаване. Подобен съвет има и в друга автономна област – Extremadura.

Местно ниво – местните агенции

имат практически компетенции, които осъществяват чрез разработване на местни планове за действие.

• Основни НПО

Освен държавните институции в Испания функционират и множество местни, национални, регионални и международни **неправителствени организации**, работещи в областта на миграцията. Справката показва над 70 подобни организации¹³. Съществуват НПО, които се занимават както общо с проблемите на имигрантите, така и организации, които са на самите имигранти. Следващите примери са за някои от най-активните организации:

- **Фондация “Център за изследвания на социалната интеграция на имигрантите и образование”** (CeiMigra¹⁴) е пример за организация, която се занимава с имигранти от всякакви националности, като адресира най-вече техните образователни проблеми. Тя е учредена на 4 юли 2001 година. Сред многобройните и цели са социалното включване на имигрантите и създаване на силно чувство на солидарност между хората от различни култури.

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

SeiMigra е място за диалог и създаване на толерантно и мултикултурно общество.

- Една много активна асоциация е **“Magrig - Отворена Врата”** (Madrid puerta abierta¹⁵). Създадена е през април 1994 година. Дейностите и са насочени основно към най-уязвимите групи от имигранти: децата, младежта, и жените. Основната цел на Асоциацията е да насърчава социалната интеграция, пряко или чрез сътрудничество с публичните администрации, предприятия, асоциации и групи публични институции и частни социални програми.
- **Испанска Католическа Комисия по Въпросите на Миграцията** (АССЕМ¹⁶) е друга подобна неправителствена организация, която предоставя помощ и подслон на бежанците и имигрантите в Испания. В нейните цели е заложено насърчаването на интеграцията и равните права и задължения на всички хора, независимо от техния произход, пол, раса, религия или социална група. Фондацията работи чрез програми и проекти, които отговарят на необходимостта от предоставяне на

грижи, подслон, обучение и социална интеграция и труда на бежанци и имигранти, със специално внимание към най-уязвимите непридружени непълнолетни лица, жените и етническите малцинства. От февруари 1991 г. АССЕМ е регистрирано като сдружение с идеална цел, но дейността и датира още от 1951 г., когато започва работа в отговор на испанската емиграция в страни като Германия, Франция или Белгия. След подписването на Женевската конвенция започва да работи с бежанците, които преминават транзитно, най-вече от Полша и Куба.

- **Асоциацията на мароканските работници имигранти в Испания** (АТИМЕ¹⁷), основана през 1989, г. Тя се създава по инициатива на група от марокански имигранти в Испания, за да защитят правата си. Сдружението е със седище в Магрид, но също присъства в Андалусия и Каталуня. АТИМЕ разработва проекти за интеграция на марокански имигранти в Испания, наред с групи програми като жилищно настаняване, образование и култура и др.

Европейски съюз

**Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни**
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

ПРОГРАМИ И СТРАТЕГИИ ЗА ИНТЕГРАЦИЯ

Миграционната проблематика е част от правителствените програми в Испания още от 1985г., но добива по-широка обществена и политическа популярност в средата на 90-те години. Рязкото увеличение на броя на имигрантите в последните няколко години предизвиква сериозни обществени дебати за промяна в имиграционното законодателство и създаване на политическа рамка на имиграцията.

През 1985 г. е приет първият закон на Испания, отнасящ се до имигрантите, или **Закона за правата и свободите на чужденците в Испания**. Съгласно спецификата на миграцията по това време, а именно приемането и като транзитна и временна миграция, законът е фокусиран предимно върху контрола на имигрантите, които вече са се установили в страната. Имигрантите са разглеждани преди всичко като работници, които изискват регулиране от Министерството на труда.

Акцентът се поставя върху контрола на достъп на имигрантите до пазара на труда, възпрепятства събирането на семействата и се оказва пречка за трайното установяване на имигрантите.

В последствие се създават нови политики за достъп на чужденци до пазара на труда, които усложняват още повече

условията и правят изключително трудно да се извадят или подновят необходимите разрешителни. В резултат на това много от имигрантите се озовават с незаконен статут.

Въпреки че законодателство от 1985г. е по-рестриктивен към имиграцията и изключително слабо по отношение на правата на имигрантите, измененията в закона от 1996 г. признават на чужденците набор от субективни права, които включват достъп до образование, равенство, адвокат. Измененията дават власт на регионалните правителства да защитават правата на малолетните имигранти и официално да създадат квотна система за временни работници. Не на последно място промяната в законодателството създава категорията “постоянно пребиваващ” и включва регламенти за събиране на семейства.

Ключова промяна в миграционното законодателство започва през 1998 г., като изважда на дневен ред въпросите за интеграцията на мигрантите в страната. След усилен дебат новият **Закон за правата и свободите на чужденците в Испания**.

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

(Закон 4/2000) е приет и влиза в сила на 12 януари 2000 г. Този закон се отличава с широк политически консенсус по въпросите на интеграцията и политическите и социални права, включително на гражданите на трети страни.

Най-важното е, че законът отбелязва преход от политики, насочени към контрол на имиграционните потоци (*política extranjería*), към политики, които агресират в по-голяма степен имиграцията и интеграцията (*política inmigración*). Новото законодателство разглежда имиграцията като постоянно явление и задава политически и административни инструменти, с които институциите да го регулират.

Законът 4/2000 за правата и свободите на чужденците в Испания и социалната им интеграция бива критикуван от управляващата Народна партия (Partido Popular), която го приема за твърде толерантен. Парламентарно мнозинство на Народната партия след изборите през март 2000 г. прави изменения, отразени в Закон 8/2000. Законодателството влиза в сила в средата на 2001 г., като предлага Програма за реформи при издаване на разрешения за работа и визи за пребиваване.

Сам по себе си новият закон е крачка към изравняването с общата европейска политика за имиграцията и убежището, агресивен е към правото на гостъп и контрол и е отражение на усилията да се гарантира интеграцията на легалните имигранти и ограничаване на незаконната имиграция. Новото законодателство проправя пътя за подписването на споразумения за сътрудничество с основните страни, от които идват имигранти в страната.

Испания е подписала редица двустранни споразумения от този вид с Еквадор, Колумбия, Мароко, Доминиканска Република, Нигерия, Полша, Румъния и други страни. Споразуменията регламентират възможностите за труд, насочени са и към подобряване на социалните права и условия на труд на работниците имигранти. В допълнение към споразумения има специални разпоредби за сезонните работници и мерки за улесняване на тяхното завръщане в родните им страни.¹⁸

Настоящото законодателство за правата и чужденците в Испания 1/2005 (публикувано в Официален Държавен вестник на 07.01.2005) по същество представлява консенсус по отношение на испанската миграционна политика между правителството, местните власти и неправителствения сектор.

Европейски съюз

**Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни**
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

Основните въпроси, залегнали в закона, се отнасят до:

- механизми, улесняващи законната имиграция;
- механизми, които улесняват връзката между легалната имиграция и достъпа до пазара на труда;
- отпускането на разрешения за пребиваване и работа на нелегални имигранти при изключителни обстоятелства и хуманитарни причини;
- механизми за борба с нелегалната имиграция;
- укрепване на трудовия пазар чрез възпрепятстване на трудовата експлоатация и незаконното наемане на чуждестранни работници.

Като част от националните програми и стратегии за имиграция и интеграция могат да се причислят следните актове:

- **Трудово квотната система**

Квотната система на Испания работи успоредно със системата за разрешения за работа в страната. С тази система държавата се опитва да отговори на краткосрочните и дългосрочни липси на пазара на труда в сфери, в които има недостиг на работници от

граждани на Испания или граждани на страни от ЕС.

Квоти са били използвани през 1993-1995, 1997-1999 и през 2002 г. За 2002 г. квотната система се фокусира върху привличането на квалифицирани работници и бизнесмени, които да създават свои фирми на територията на Испания.

Квотната система има и друг ефект: много от нелегалните имигранти я използват като начин да получат правен статут в страната. По данни на институциите, повечето предложения за позиции в рамките на квотната система идват от имигранти без документи, които вече са в Испания.

През 2002г. квотната система бива реформирана. За да се осигури приемственост и стабилност, правителството вече е длъжно да установява годишни квоти за чуждестранни работници. Въпреки това съществува мнението, че квотната система не е особено успешна.¹⁹

- **Двустранни споразумения за управление на легални миграционни потоци.**

Испания е подписала този вид споразумения със страните, които имат големи

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

общности в страната като Колумбия, Еквадор, Доминиканската Република, Мароко, Румъния и др.. Предвиждат се преговори за подобни споразумения с Перу, Ел Салвадор, Филипините и Мексико.

За първи път испанското правителство създава възможност за спонсориране на предприятия и институции, които организират курсове за обучение в страните на произход с цел да улесни интегрирането на имигрантите в Испания и да приведе професионалната квалификация на потенциалните имигранти към стандартите на испанския пазар на труда.

Насърчаване на системите за обучение, ориентирани към национални, регионални и международни пазари на труда, с цел да се позволи на хората да подобрят своите професионални умения и предоставяне на стимули и алтернативи за намаляване на загубата на високо квалифицираните кадри са двете важни насоки на испански подход към миграцията.

По отношение специално на политиките за привличане на висококвалифицирани мигранти, в рамките на Министерството на труда и имиграцията е

създаден **Съюз на големите предприятия**. Той се занимава с централизирано управление на разрешенията за пребиваване работа в полза на:

- Висококвалифициран персонал, работещ за фирми, с които са направени преки инвестиции в Испания на стойност повече от 200 млн. евро.;
- Висококвалифицирани техници и учени, наети от държавни или местни институции за научноизследователски и развойни проекти, ръководени от правителството, както и преподаватели, наети от държавните университети;
- Висококвалифицирани техници и учени, наети от частни институции за научни изследвания и развитие;
- Международно известни артисти.
 - Система за управление на сезонната и временна миграция

По тази система кабинетът взема решения за набирането на сезонни работници за селското стопанство. Тези назначения не са включени в системата от квоти, а са насочени към насърчаване и улесняване на временната и циркулярната миграция. Системата позволява набирането на чуждестранни

Европейски съюз

**Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни**
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

работници още в техните страни. Тя улеснява допълнително назначения на тези, които спазват правилата и се прибират в страната си на произход при изтичането на договорите.

През 2006г. за тази специфична сезонна миграция е създаден постоянен орган, който да координира на централно и местно ниво, да упражнява надзор на условията на труд, жилищното настаняване и социалната интеграция на имигрантите.

• **Стратегически план за Гражданство и интеграция 2007-2010**

Стратегическият план за Гражданство и интеграция 2007-2010 г. е предложен от Министерството на труда и социалните въпроси на Испания и е одобрен от испанското правителство през февруари 2007. Планът има за цел укрепване на социалното сближаване чрез политика въз основа на равенство на възможностите и равенство на правата и задълженията.

Принципи и цели на плана

Три са основните принципи, залегнали в плана: равенство, гражданство и мултикултурализъм. Тези принципи са залегнали в основата на десет цели:

1. Да се гарантира пълното упражняване на граждански, социални, икономически, културни и политически права на имигрантите.

2. Да се адаптират обществените политики, особено в образованието, трудовата заетост, социални услуги, здравеопазване и жилищно настаняване на новите потребности, произхождащи от присъствието на имигранти.
3. Да се гарантира достъп до обществени услуги на имигрантите при равни условия, както и на автохтонното население.
4. Да се създаде система за посрещане нуждите на новите имигранти, които са в неравностойно социално положение, докато те са в състояние да получат равен достъп до обществени услуги.
5. Да се популяризират сред имигрантите общите ценности на Европейския съюз, правата и задълженията за пребиваване в Испания, официалните езици на всички автономните общности и социални норми на съжителство в испански общество.
6. Да се бори с проявите на дискриминация, расизъм и ксенофобия, както в обществения, така и в частния сектор.

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

7. Да се въведе гледната точка на равенството на половете в интеграционните политики и тяхното прилагане.
8. Да развива политики на сътрудничество със страните на произход на имигрантите.
9. Да насърчава разбирането на испанското общество за миграцията, да насърчава межкултурното съжителство и да толерантност и подкрепя съхранението на различните култури на имигрантите.
10. Да насърчи различните обществени администрации и гражданското общество, за приемане на публични политики и мерки, които насърчават интеграцията на имигрантите, както и сътрудничеството в тази област.²⁰

Европейски съюз

**Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни**
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

ДОБРИ ПРАКТИКИ

- Планът ГРЕКО на Министерството на вътрешните работи на Испания

Основната цел на плана GRECO (*Programa Global de Regulación y Coordinación de la Extranjería e Integración*) е да разгледа всички аспекти на управление на имиграцията. По-конкретно, планът е създаден за четири ключови области:

1. Координиран проект на имиграцията като желано явление за Испания;
2. Интеграцията на чуждестранни жители и техните семейства като активни участници в развитието на Испания;
3. Регламентирано допускане на имигранти, за да се гарантира мирното съвместно съществуване в рамките на испанското общество;
4. Управлението на схемата за подслон на бежанците и разселените лица.

План ГРЕКО се прилага през периода 2001 г. - 2004.

Въз основа на териториалната организация на испанската държава, както и нейната политическа и административна децентрализация, планът ГРЕКО признава жизненоважната роля, която имат регионалните правителства в интегрирането на имигрантите. Заедно със законодателството от 2000 г. Планът

ГРЕКО изрично признава важността на разработването и прилагането на политики за интеграция на местно ниво, които ще имат най-голямо въздействие по отношение на интеграцията.

Основни целеви бенефициенти на плана са работниците мигранти и техните семейства, установени в Испания.

За реализацията на плана, мерки и действия разработват Министерство на труда и социалните въпроси, Министерство на правосъдието, Министерство на здравеопазването и потреблението, Министерството на образованието, културата и спорта и Министерството на публичните администрации.

Някои от основните приноси на Плана ГРЕКО са:

1. Защита на правата на работниците мигранти най-вече чрез насърчаване на интеграцията им в обществото.
2. Възможност за повторение и развитие. Въпреки че ГРЕКО е с ограничен срок на действие (2001-2004), той създава основа за по-всеобхватни националните планове за

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

интеграция като “Стратегически план за Гражданство и интеграция 2007-2010”.

3. Иновативност. Този план е една от първите инициативи на национално ниво за включване на интеграцията като компонент от местна перспектива.²¹
- **Програма** за Регуларизация на работниците-мигранти без документи в Испания 2005

От януари 2005г. в съответствие с закон 4/2000 относно правата и свободите на чужденците в Испания и социалната им интеграция стартира програма, която осигурява цялостен подход за посрещане на незаконната миграция и включва процес на регуларизация на чуждестранните работници без документи.

Процесът започва през февруари 2005г., заявленията биват предавани в тримесечен период - до май 2005 година. Регуларането се отнася само за статута на работниците, а не за децата и съпрузите им, за студенти, както и за самонаети лица.

За да могат да участват в програмата, работниците-мигранти трябва да отговарят на следните изисквания:

1. Трябва да имат паспорт или документ за пътуване;
2. Трябва да са живели в Испания най-малко шест месеца преди влизането в сила на регламента;
3. Да бъдат регистрирани в регистъра на населението в съответния испански граф преди 8-ми август 2004г. и да са пребивавали постоянно в Испания през този период;
4. Да имат предложение за бъдещ трудов договор най-малко за шест месеца (три месеца за лицата, работещи в селското стопанство);
5. Да представят акредитация на официално одобрени степени или сертификати или доказателство за способността им да изпълняват професията си;
6. Да не са осъждани в Испания или в страната си на произход;
7. Потенциалните бенефициенти трябва да поемат ангажимент за социално осигуряване в испанската система за социално осигуряване.

Приблизително 700 000 се получените молби за регулирането на статута, като биват одобрени 577 923. По-го-

Европейски съюз

**Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни**
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

лямата част от подадените молби са от сферите на домакинската работа, строителството, селското стопанство и ресторантьорство и хотелиерство. Близо 81% от получените положителен отговор са се присъединили към системата за социално осигуряване.

Някои от основните приноси на плана са:

1. Спазването на правата на работниците-мигранти. Тази практика насърчава опазването и подобряването на условията на труд и живот на работниците-мигранти с нередовни статут и техните семейства, като им осигурява редовен правен статут и се осигурява достъпна им до обществени услуги, здравеопазване и социално подпомагане.
2. Програмата допринася ефективно за предотвратяване на експлоатацията от страна на безскрупулни работодатели на мигранти-работници с нерегламентиран статут.
3. Програмата оказва положително влияние върху социално-икономическото развитие на обществата чрез осигуряване на защита и по-добра интеграция на имигрантите. Освен това допринася за данъчното облагане и системата за социално осигуряване.
4. Възможност за повторение. Според експертни оценки, тази практика показва голям потенциал за адекватност към различни условия и ситуации.
5. Програмата е уникална с това, че е част от цялостна програма, която отваря пътища за други методи за справяне с нелегалната имиграция в страната.
6. Програмата довежда до значително намаляване на броя на мигрантите с нередовен статут в пазара на труда, като по този начин допринася за управлението на трудовата миграция.

Въпреки това програмата е критикувана от някои съюзи на работниците-мигранти и НПО, които апелират за по-гъвкави процедури. Например много мигранти не могат да покажат трудов договор за повече от шест месеца.²²

- **Pagesos Solidaris** (Фондация „Солидарност за фермерите“)

Основната цел на Pagesos Solidaris е да участва в социално-икономическото развитие на селските общности и да даде на тези общности подкрепа за разработване на организационни структури. За тази цел Фондацията:

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

- Насърчава сътрудничеството между селските общности и укрепването на връзките между земеделските производители в различните страни чрез подкрепа на справедливата търговия и справедливи търговски отношения;
- Осигурява подкрепа и помощ на работници-мигранти, пристигащи в Каталуня, Валенсия и Майорка като временни и сезонни работници в селското стопанство;
- Насърчава активното участие на жените в обществения, културен, икономически и политически проекти, особено в селските райони.

Pagesos Solidaris се финансира от федерални, регионални и местни власти (84%), както и от частни донори (16%).

Pagesos Solidaris е основана през 2001г. от *Unió de Pagesos de Catalunya*, организация на основните селскостопански работодатели в Каталуня, които наемат работници-мигранти за сезонната селскостопанска работа. Фондацията работи в Каталуня, Валенсия и Майорка, за да улесни интегрирането на сезонните работници мигранти.

Успоредно с това, фондацията работи в Колумбия, Мароко и Румъния, като насърчава развитието на селските райони в тези страни чрез мрежа от сътрудници на местно ниво. Наскоро Pagesos Solidaris разшири своите програми в Сенегал и Мавритания.

Фондацията насърчава идеята за съвместно развитие на т. нар. „кръгова“ миграция - концепция за циркулярната миграция, която се свързва с идеята за сътрудничество и развитие на двете страни на произход и местоназначение.

Програмите на фондацията са съсредоточени върху три основни области:

- Приемане и интегриране на временните работници;
- Насърчаване на сътрудничеството за развитие;
- Повишаване на информираността относно настоящото положение на селските общности по целия свят, включително и на най-бедните райони.

Pagesos Solidaris съдейства за интеграцията на временни работници-мигранти чрез организиране и осигуряване на подходящо настаняване и информация от значение за техния престой и работа в Испания, чрез семинари и брошури на техните родни езици.

Европейски съюз

**Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни**
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

Информацията в тях е за испанските имиграционни регламенти и гостъпа до здравни грижи. Пет офиса в Lleida, Mollerussa, Torroella de Montgri, San Vei de Llobregat и Tortosa предлагат съвети на мигрантите за намиране на работа, както и информация къде и как могат да подобрят своите езикови и други умения.

Фондацията управлява 5250 лагери или жилищни единици за временни мигранти в област Каталуня. През 2008г. програмата обслужва 11 733 мигранти и постига 50%-ово увеличение на участието в здравната профилактика. Pagesos Solidaris получава голяма част от финансирането си от трите нива на управление (местно, регионално и федерално), което предполага, че интеграцията на работниците-мигранти е станала ключова точка в дневния ред на испанското правителство.

Програмите на фондацията помагат за ефективното справяне с необходимостта на селскостопанския сектор от работници, като същевременно гарантира, че мигрантите, които попълват тези позиции, работят в условията на безопасност и достойнство. Чрез семинари, консултации и сътрудничество, фондацията работи за постигане на целите на сътрудничество за развитие.²³

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

БИБЛИОГРАФИЯ

Arango J. (2005) *Regularizing Immigrants in Spain: A New Approach*, available on <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=331>

Carmen González-Enríquez (2009) *Undocumented Migration Counting the Uncountable. Data and Trends across Europe. Country report prepared under the research project CLANDESTINO. January 2009*

European Regional and Local authorities on Asylum and Immigration, March 2008, available on www.emiliaromagnasociale.it/wcm/...Valencia/Valencia.pdf

Fraerman, Alicia (2008) *MIGRATION-SPAIN: Picking and Choosing the Favoured Few*, available on <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=39386>

General Situation of Young Immigrants in Spain, presentation from the First International Seminar "The integration of young migrants in Europe: confronting European experiences", Programme INTI of the European Commission Project "FUTURE", Pisa, November 30th 2006

Guidelines of the immigration policy of Spain on legal migration and development

(2008) *Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación. New York, October 3rd, 2008. available on www.unitar.org/ny/sites/default/files/Matres_oct_08.pdf*

Kreienbrink, A. (2008) *Country profile: Spain. In: Focus – Migration No 6. August 2008. available on http://www.focus-migration.de/Spain_Update_08_200.5420.0.html?&L=1*

Pérez, Nieves Ortega (2003) *Spain: Forging an Immigration Policy. available on <http://www.migrationinformation.org/profiles/display.cfm?id=97>*

Reher D. Miguel Requena (2009) *The National Immigrant Survey of Spain: A new data source for migration studies in Europe. Volume 20, article 12, 17 march 2009*

Sa-Nguansin, Watcharabhorn (2008) *Strategic Plan of Citizenship and Integration 2007-2010: Another attempt for an integration of immigrants into Spanish Society? In: EUROPEAN HERITAGES AND COLLECTIVE MEMORIES. JAGIELLONIAN UNIVERSITY, KRAKOW*

Spain needs 100,000 skilled immigrants annually according to a Government report, available on [28](http://www.surinenglish.com/20081023/news/spain/spain-needs-</i></p></div><div data-bbox=)

Европейски съюз

Европейски фонд за интеграция
на граждани на трети страни
Министерство на труда и социалната
политика на Република България

БЕЛЕЖКИ

skilled-immigrants-200810231009.html

Vivar, S. Linguistic integration of third country immigrants in Spain and the Netherlands. available on www.euroculturemaster.org

ACCEM - www.accem.es

Asociacion de Trabajadores Inmigrantes Marroquíes en España - www.atime.es

Asociación Madrid Puerta Abierta - www.madridpuertaabierta.org

Fundación CeiMigra - www.ceimigra.net

International Labour Organization - www.ilo.org/dyn/migpractice/migmmain.showPractice?p_lang=en&p_practice_id=46

Junta de Andalucía - www.juntadeandalucia.es/gobernacion/opencms/portal/PoliticasyMigratorias/ContenidosEspecificos/OPAM/index.html?entrada=tematica&tematica=63

Ministerio de Trabajo e Inmigración - www.mtas.es

Ministerio del Interior - www.mir.es

1. *Pérez, Nieves Ortega (2003) Spain: Forging an Immigration Policy. available on <http://www.migrationinformation.org/profiles/display.cfm?id=97>*
2. *Kreienbrink, A. (2008) Country profile: Spain. In: Focus – Migration No 6. August 2008. available on http://www.focus-migration.de/Spain_Update_08_200.5420.0.html?&L=1*
3. *Pérez, Nieves Ortega (2003) Spain: Forging an Immigration Policy. available on <http://www.migrationinformation.org/profiles/display.cfm?id=97>*
4. *Pérez, Nieves Ortega (2003) Spain: Forging an Immigration Policy. available on <http://www.migrationinformation.org/profiles/display.cfm?id=97>*
5. *Vivar, S. Linguistic integration of third country immigrants in Spain and the Netherlands. available on www.euroculturemaster.org*
6. *Kreienbrink, A. (2008) Country profile: Spain. In: Focus – Migration No 6. August 2008. available on www.focus-migration.de/Spain_*

ПОДКРЕПА ЗА АКТИВНО ВКЛЮЧВАНЕ НА ИМИГРАНТИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

ОПИТЪТ НА ИСПАНИЯ

- Update_08_200.5420.0.html?&L=1*
7. *нак там*
 8. *European Regional and Local authorities on Asylum and Immigration, March 2008, available on www.emiliaromagnasociale.it/wcm/.../Valencia/Valencia.pdf*
 9. *официален сайт www.mir.es/*
 10. *официален сайт www.mtas.es/*
 11. *European Regional and Local authorities on Asylum and Immigration, March 2008, available on www.emiliaromagnasociale.it/wcm/.../Valencia/Valencia.pdf*
 12. *<http://www.juntadeandalucia.es/gobernacion/openscms/portal/PoliticasyMigratorias/ContenidosEspecificos/OPAM/index.html?entrada=tematica&tematica=63>*
 13. *Виж приложение – списък с неправителствените организации в Испания, занимаващи се с миграция*
 14. *www.ceimigra.net*
 15. *www.madridpuertaabierta.org*
 16. *www.accem.es/*
 17. *www.atime.es*
 18. *Pérez, Nieves Ortega (2003) Spain: Forging an Immigration Policy. available on <http://www.migrationinformation.org/profiles/display.cfm?id=97>*
 19. *Pérez, Nieves Ortega (2003) Spain: Forging an Immigration Policy. available on <http://www.migrationinformation.org/profiles/display.cfm?id=97>*
 20. *Sa-Nguansin, Watcharabhorn (2008) Strategic Plan of Citizenship and Integration 2007-2010: Another attempt for an integration of immigrants into Spanish Society? In: EUROPEAN HERITAGES AND COLLECTIVE MEMORIES. JAGIELLONIAN UNIVERSITY, KRAKOW*
 21. *http://www.ilo.org/dyn/migpractice/migmmain.showPractice?p_lang=en&p_practice_id=10*
 22. *http://www.ilo.org/dyn/migpractice/migmmain.showPractice?p_lang=en&p_practice_id=23*
 23. *http://www.ilo.org/dyn/migpractice/migmmain.showPractice?p_lang=en&p_practice_id=46*